

KLIMATPROGRAM 2021-2025

HABO KOMMUN

Klimatprogrammet är baserat på regionalt åtgärdsprogram "Anpassning till ett förändrat klimat 2021-2021" och regionalt åtgärdsprogram "Minskad klimatpåverkan 2021– 2025". Klimatprogrammet består av två delar: del 1 Klimatanpassning och del 2 Minskad klimatpåverkan. Åtgärder är beslutade av kommunfullmäktige den 25 mars 2021.

Innehåll

Inledning	5
- Strategiskt hållbarhetsarbete och klimatprogrammet	5
Del 1 - Klimatanpassning	6
- Inledning	6
- Syfte	6
- Åtgärder i Habo	7
- Åtgärd 1 - Systematiskt klimatanpassningsarbete	8
- Åtgärd 2 - Handlingsplan för mest betydande klimatkriser	8
- Åtgärd 3 - Grönska i bebyggd miljö	9
- Åtgärd 4 - Risk för översvämning och skred vid förorenade områden	9
- Åtgärd 5 - Dagvatten	10
- Åtgärd 6 - Vattenförsörjning	10
- Åtgärd 29 - Ta hänsyn till och förebygga negativa klimateffekter som ingår i kommunens klimat- och sårbarhetsanalys	11
- Åtgärd 30 - Kartläggning av riskområden vid skogsbrand	12
- Åtgärd 31 - Upprätta en klimatanpassad VA-plan	12
- Åtgärd 32 - Tillsyn av egenkontroll i förskolor och skolor för att säkerställa att planer, rutiner och solskydd fungerar tillfredsställande	13
- Åtgärd 33 - Tillsyn av egenkontroll i äldreboende för att säkerställa att planer, rutiner och solskydd fungerar tillfredsställande	13
- Åtgärd 34 - Genomföra informationsåtgärder för att förebygga att invasiva arter tränger undan inhemska arter	14
Del 2 - Minskad klimatpåverkan	15
- Inledning	15
- Syfte	16
- Åtgärder i Habo	17
- Åtgärd 1 - Systematiskt arbete med klimat och energi	18
- Åtgärd 2 - Hållbara investeringar	19
- Åtgärd 4 - Transporter och resor i organisationen	20
- Åtgärd 7 - Ökat samarbete i samhällsplaneringsprocessen	22
- Åtgärd 8 - Metodutveckling för samhällsplaneringen	22
- Åtgärd 9 - Trygga och sammanhängande vägar för cykel	23

- Åtgärd 11 - Renovera resurs- och energieffektivt	24
- Åtgärd 12 - Upphandling och strategiska inköp	25
- Åtgärd 15 - Öka den förnybara produktionen av el, värme och kyla	26
- Åtgärd 20 - Workshops för cirkulär ekonomi	27

Inledning

Klimatprogrammet är baserat på regionalt åtgärdsprogram "Anpassning till ett förändrat klimat 2021-2021" och regionalt åtgärdsprogram "Minskad klimatpåverkan 2021-2025". Klimatprogrammet består av två delar: del 1 Klimatanpassning och del 2 Minskad klimatpåverkan. Åtgärder är beslutade av kommunfullmäktige den 25 mars 2021.

Strategiskt hållbarhetsarbete och klimatprogrammet

Klimatprogrammet är ett av många styrande dokument, som ingår i kommunens strategiska hållbarhetsarbete.

Kommunens strategiska hållbarhetsarbete omfattar det miljömässiga, det sociala och det ekonomiska perspektivet på hållbar utveckling. Det strategiska arbetet bygger på Agenda 2030 med de globala hållbarhetsmålen, de nationella miljökvalitetsmålen och våra lokala mål. Vi utgår från Habo kommuns övergripande vision "Habo kommun - den hållbara kommunen för hela livet".

Klimatprogrammet knyter an till det miljömässiga perspektivet för hållbar utveckling.

Agenda 2030

Agenda 2030 är en internationell överenskommelse för hållbar utveckling. De 17 globala hållbarhetsmålen kopplade till Agenda 2030 syftar till att vi ska minska fattigdom, orättvisor och ojämlikheter samt minska negativa klimatpåverkan. Utgångspunkten är att det finns många olika sätt att nå målen och att alla behöver bidra på alla nivåer i samhället.

Genom klimatprogrammet finns en koppling till fem av de 17 globala hållbarhetsmålen. Det handlar om mål 7 Hållbar energi för alla, mål 11 Hållbara städer och samhällen, mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, mål 13 Bekämpa klimatförändringar och mål 15 Ekosystem och biologisk mångfald. Utifrån Agenda 2030 ligger dessa mål till grund för vårt klimatarbete.

Del 1 - Klimatanpassning

Inledning

Att minska samhällets utsläpp av växthusgaser har länge varit en aktuell fråga, som under de senaste åren på allvar fått sällskap av frågan hur vi anpassar oss till de klimatförändringar vi inte kan motverka. Klimatpåverkan och klimatanpassning har blivit två sidor av samma mynt.

Klimatanpassning handlar om att förebygga den klimatförändring vi inte kan motverka, det vill säga att lindra de skador som kan uppkomma på grund av ett förändrat klimat. Att minska samhällets klimatpåverkan och därmed hindra att skadorna ens uppkommer är dock det övergripande målet.

Vi i Jönköpings län har sedan länge haft ett ambitiöst och aktivt klimat- och energiarbete. Redan år 2011 bildades Klimatrådet där vi enades om visionen ”Plusenergilän” - att ta klimatfrågan på allvar och sikta mot att leverera ett överskott av förnybar energi. Jönköpings län skulle till år 2050 bli ett energiproducerande län med kraftig energieffektivisering i alla sektorer och då leverera ett överskott av förnybar energi samtidigt som vi reducerar våra utsläpp av växthusgaser.

År 2019 fastställdes den uppdaterade klimat- och energistrategin för länet och visionen förtydligades till Klimatsmart plusenergilän – för att synliggöra vikten de tre benen:

- utsläppsminskningar,
- energieffektivisering och
- anpassning till ett förändrat klimat.

Internationellt och nationellt har det hänt mycket inom området och den uppdaterade klimat- och energistrategin tar således även hänsyn till Agenda 2030, ambitionerna i Parisavtalet, och Sveriges miljömål.

Syfte

Åtgärdsprogrammet baseras på en regional klimat- och sårbarhetsanalys (KSA) som identifierar klimatrelaterade risker och sårbarheter. Åtgärdsprogrammet lyfter fram de åtgärder som är nödvändiga för att minimera länets sårbarheter, samt att nå myndighetens och Klimatrådets beslutade mål inom klimatanpassning.

Åtgärdsprogrammets syfte är att främja klimatanpassningen inom länets verksamheter och därmed även bidra till klimatanpassningen av samhället i stort. Åtgärdsprogrammet ska tydliggöra målsättningen med klimatanpassningsåtgärder inom den ordinarie verksamheten och de ansvarsområden som berörs av klimatförändringarna. Åtgärdena omfattar sålunda planering, strategier, ärendehandläggning, tillsyn, rådgivning och annat.

Åtgärder i Habo

Nr	Åtgärdsnamn	Kommentar av din organisation	Ansvarig förvaltning & bolag	Preliminär beräknad kostnad
Strategiska åtgärder				
1	Systematiskt klimatanpassningsarbete		KLK	under 100 000 kr
2	Handlingsplan för mest betydande klimatrisker		KLK och RTJ i samarbete med övriga förvaltningar & bolag	under 100 000 kr
Länsgemensamma åtgärder				
3	Grönska i bebyggd miljö	Vi avser att genomföra punkt: 1	TK plan, gata/park	100 000-500 000 kr
4	Risk för översvämning och skred vid förorenade områden	Vi avser att genomföra punkt: 1	MF	under 100 000 kr
5	Dagvatten	Vi avser att genomföra punkt: a, b	TK VA	under 100 000 kr
6	Vattenförsörjning	Vi avser att genomföra punkt: 4	TK VA	under 100 000 kr
Aktörspecifika åtgärder				
29	Ta hänsyn till och förebygga negativa klimatteffekter som ingår i kommunens klimat- och sårbarhetsanalys		RTJ i samarbete med KLK	under 100 000 kr
30	Kartläggning av riskområden vid skogsbrand		RTJ	under 100 000 kr
31	Upprätta en klimatanpassad VA-plan		TK i samarbete med MF, RTJ och KLK	över 500 000 kr
32	Tillsyn av egenkontroll i förskolor och skolor för att säkerställa att planer, rutiner och solskydd fungerar tillfredsställande		MF	under 100 000 kr
33	Tillsyn av egenkontroll i äldreboende för att säkerställa att planer, rutiner och solskydd fungerar tillfredsställande		MF	under 100 000 kr
34	Genomföra informationsåtgärder för att förebygga att invasiva arter tränger undan inhemska arter		MF och TK gata/park	under 100 000 kr

Åtgärd 1 - Systematiskt klimatanpassningsarbete

Beskrivning av åtgärden

Klimatanpassning är en kontinuerlig process utan egentligt slut, och kräver ett systematiskt arbete för att på ett kostnadseffektivt sätt kunna möta de risker som ett förändrat klimat medför på verksamheten. Länets verksamheter drabbas olika hårt av de konsekvenser som klimatförändringarna medför, och därför kommer det systematiska arbetet skilja sig åt mellan aktörer.

Att ta hjälp av andra organisationer som är i samma sits eller har kommit längre, för att själv få draghjälp, kan vara en framgångsfaktor. Att dessutom ta ett ansvar för att aktivt sprida och kommunicera det organisationen gör inom sakområdet klimatanpassning lyfter arbetet.

Aktören ska, under programperioden, på ett systematiskt sätt arbeta med klimatanpassning. Åtgärden omfattar även att samverka med andra aktörer och sprida de goda exempel som aktörer gör inom arbetsområdet klimatanpassning.

Rekommenderad metod

SMHI, som har det nationella ansvaret för klimatanpassning, har tagit fram ett processtöd i sju steg som kallas Lathund för klimatanpassning. Lathunden erbjuder stöd för både praktiskt arbete och inspiration. Lathunden kan hjälpa organisationer att:

- starta upp arbetet
- arbeta systematiskt
- integrera frågan i organisationens olika delar
- ta fram en klimatanpassningsplan samt
- utvärdera och följa upp arbetet.

Denna metod är valfri att använda. Använd den som passar din verksamhet bäst!

Klimat effekt

Alla klimat effekter.

Indikator

Antal genomförda steg i Lathunden (eller motsvarande processtöd)

Bedömningskriterier

- G: Organisationen har genomfört steg 0-6 i Lathund för klimatanpassning under programperioden (eller motsvarande steg i annat system)
- H: Organisationen har genomfört steg 0-3 i Lathund för klimatanpassning under programperioden (eller motsvarande steg i annat system)
- P: Organisationen har genomfört steg 0-1 i Lathund

Åtgärd 2 - Handlingsplan för mest betydande klimatkriser

Beskrivning av åtgärden

Under den föregående programperioden mognade klimatanpassning som sakområde kraftigt, vilket medförde ett delvis nytt sätt att hantera området. För att som organisation kunna hantera klimatrisker som påverkar verksamheten, behöver verksamheten kartlägga och identifiera vilka områden de rör sig om. Det handlar om att på ett systematiskt sätt genomlysning sin/a verksamhet/er och på så sätt identifiera de mest betydande klimatriskerna. Länets offentliga aktörer påbörjade var sin klimat- och sårbarhetsanalys under framtagandet av detta åtgärdsprogram, och kan välja att låta den utgöra grund för denna åtgärd. För andra aktörer kan handlingsplanen botten i de eventuella riktlinjer som aktören drivs av.

Åtgärden innebär att aktören, på ett sätt som passar verksamheten och på ett systematiskt sätt, genomlyser sin verksamhet och identifierar sårbarheter och behov. Resultatet ska utmynna i en handlingsplan, som är utformad på ett för verksamheten passande sätt. För vissa aktörer kan det innebära att handlingsplanen integreras i ordinarie processer.

Handlingsplanen ska börja gälla senast vid programperiodens slut. Följande punkter bör beskrivas/ vara med:

- Kopplingen till eventuell risk- och sårbarhetsanalys (RSA)
- Kopplingen till PBL-bestämmelsen och klimatrisker i översiktsplanen (för kommun)
- Kopplingen till styrdokument enligt Lagen om extraordinära händelser (LEH), för krisberedskap (för kommun)

Rekommenderad metod

Klimat- och sårbarhetsanalys. Denna metod påbörjas i SMHI:s Lathund för klimatanpassning

steg 2 Analysera. En variant av den finns att tillgå hos Länsstyrelsens klimatanpassningssamordnare.

Denna metod är valfri att använda. Använd den som passar din verksamhet bäst!

Klimat effekt

Alla klimat effekter

Indikator

Handlingsplan som är framtagen, förankrad internt och beslutad.

Bedömningskriterier

- G: Handlingsplanen är framtagen, förankrad internt och beslutad.
- H: Handlingsplanen är framtagen och förankrad internt.
- P: Handlingsplanen är under framtagande.

Åtgärd 3 - Grönska i bebyggd miljö

Beskrivning av åtgärden

Alla länets kommuner har en värmeökartering över huvudorten och en skyfallskartering över hela kommunen. Med utgångspunkt i dessa, och med syfte att minska påverkanstrycket på människors hälsa, bör den strategiska, långsiktiga grönstrukturplaneringen fördjupas hos respektive aktör. Klimat effekten höga temperaturer bör därmed ingå som ett perspektiv i både den långsiktiga, strategiska grönstrukturplaneringen och i de faktiska fysiska åtgärder som genomförs, men även klimat effekten översvämning adresseras här. Delar av denna åtgärd kan vara sådant som redan genomförs i den kommunala samhällsplaneringen och i det strategiska miljöarbetet. Åtgärden innebär att kommunen genomför aktiviteter, anpassade till respektive kommuns verksamhet och behov, i syfte att fördjupa sin grönstrukturplanering. Dessa aktiviteter ska ta hänsyn till ekosystemtjänster och grön infrastruktur.

Det kan innebära att:

1. genomföra strategiska åtgärder (grönstrukturplanering)

Klimat effekt

- Översvämningar som hotar samhällen, infrastruktur och företag.
- Höga temperaturer som innebär risker för hälsa och välbefinnande för människor och djur.

Indikator

1. Genomförd och antagen strategi/handlingsplan

Åtgärd 4 - Risk för översvämning och skred vid förorenade områden

Beskrivning av åtgärden

I länet finns ett stort antal förorenade områden med risk för översvämning vid långvarig nederbörd, skyfall och/eller vattendragshöjning samt områden med skredrisk. Dessa risker behöver hanteras av berörda verksamhetsutövare och fastighetsägare, med stöd av tillsynsmyndigheten. Under programperioden genomförs insatser, från både regionala och lokala myndigheter, för att gemensamt lyfta frågan till verksamhetsutövare och fastighetsägare i länet. Klimat effekterna översvämning och skredrisk bör ingå som ett perspektiv i både den långsiktiga, strategiska planeringen och i de faktiska fysiska åtgärder som genomförs. I översvämning risker innefattas här även instängda områden vid skyfall. Åtgärden innebär att kommunen genomför aktiviteter, anpassade till respektive kommuns verksamhet och behov, i syfte att minska risken för de förorenade områden som ligger i riskzon för översvämning och/eller skred.

Det kan innebära att

1. genomföra strategiska åtgärder i sin tillsynsplanering

Det finns för närvarande två material framtagna, ett regionalt och ett nationellt, som kan användas i arbetet:

- Det regionala materialet är en kartläggning av länets förorenade områden inom riskklass 1 och 2 där risk föreligger för översvämning, instängda områden vid skyfall samt skred: [Regionalt: Klimatpåverkan på förorenade områden och miljöfarlig verksamhet i Jönköpings län](#)
- Det nationella materialet omfattar vägledning för tillsynsverksamheten. Nationellt: Miljösamverkan Sverige,

Den regionala kartläggningen omfattar många områden, men den är inte heltäckande. Områden med riskklass 3 och 4 samt endast branschklassade objekt ingår inte, och även för sådana områden kan föreligga risk för föroreningsspridning vid översvämning och skred. Det sker också förändringar över tid, då objekt kan tillkomma i riskklass 1 och 2. Länsstyrelsen avser att under programperioden arbeta vidare med uppdatering av befintligt underlag. Kommunen väljer vilken av ovan fyra punkter som passar respektive verksamhet. Den indikator som tillhör respektive ovan punkt återfinns nedan, med samma nummer som ovan.

Klimat effekt

- Ras, skred och erosion som hotar samhällen, infrastruktur och företag.
- Översvämningar som hotar samhällen, infrastruktur och företag.

Indikator

1. Strategiska åtgärder är vidtagna

Bedömningskriterier

- G: Den valda indikatorn är genomförd
- H: Den valda indikatorn är bedömd till mer än hälften genomförd
- P: Den valda indikatorn är bedömd som påbörjad.

Åtgärd 5 - Dagvatten

Beskrivning av åtgärden

Eftersom samhället känner av klimatförändringens effekter framförallt genom mediet vatten, där dagvatten är en del, behöver samhället även arbeta för att klimatanpassa det- både avseende kvalitet och kvantitet.

Länets kommuner har under flera år arbetat med översvämningssproblematik och kontinuerligt genomfört åtgärder. Många åtgärder är även planerade att genomföras de kommande åren. Detta arbete är något kommunerna fortsätter att göra i egen takt under programperioden, men med förstärkning av denna åtgärd.

Länsstyrelsen erbjöd under föregående programperiod kompetenshöjande insatser inom dagvattenhanteringsfrågan och kommer så även göra under denna

programperiod.

Åtgärden innebär att

- a) Länsstyrelsen tar fram riktlinjer eller motsvarande kopplade till översvämningssproblematik kopplat till dagvatten, framförallt avseende lokal dagvattenhantering.
- b) Länsstyrelsen genomför en utbildning om klimatanpassad dagvattenhantering för länets kommuner.

Kommunerna deltar som stöd i framtagandet i punkt a, samt som deltagare i punkt b.

Åtgärden kompletterar:

- den eventuella åtgärden om dagvattenutbildning som kan komma att ingå i det nya åtgärdsprogrammet för Vattnets miljömål,
- åtgärder i den kommande Regionala vattenförsörjningsplanen

Klimat effekt

- Översvämningar som hotar samhällen, infrastruktur och företag.

Indikator

Punkt a och punkt b är genomförda.

Bedömningskriterier

- G: Punkt a och b är genomförd
- H: Punkt a är genomförd
- P: Punkt a är påbörjad

Åtgärd 6 - Vattenförsörjning

Beskrivning av åtgärden

Eftersom samhället känner av klimatförändringens effekter framförallt genom mediet vatten, där vattenförsörjning är en del, behöver samhället även arbeta för att klimatanpassa det. Länets kommuner har under flera år arbetat med sin vattenförsörjning och kontinuerligt genomfört åtgärder. Många åtgärder är även planerade att genomföras de kommande åren. Detta arbete är något kommunerna fortsätter att göra i egen takt under programperioden, men med förstärkning av denna åtgärd.

Länsstyrelsen erbjöd under föregående programpe-

riod kompetenshöjande insatser för klimatanpassad dricksvattenhantering, inom ramen för Livsmedelverkets projekt KASKAD, där en handbok och ett tillvägagångssätt för klimatanpassning av den kommunala vattenförsörjningen presenteras.

Åtgärden innebär att kommunen genomför aktiviteter, anpassade till respektive kommuns verksamhet och behov, i syfte att klimatanpassa sin vattenförsörjning.

Det kan innebära att

4. Arbeta utifrån det tillvägagångssätt som presenteras i KASKAD.

Åtgärden kompletterar:

- åtgärder i den kommande Regionala vattenförsörjningsplanen

Klimat effekt

- Brist i vattenförsörjningen för enskilda, jordbruk och industri.

Indikator

4. Tillvägagångssättet är implementerat i ordinarie verksamhet.

Bedömningskriterier

- G: Den valda indikatorn är genomförd
- H: Den valda indikatorn är bedömd till mer än hälften genomförd
- P: Den valda indikatorn är bedömd som påbörjad.

Åtgärd 29 - Ta hänsyn till och förebygga negativa klimateffekter som ingår i kommunens klimat- och sårbarhetsanalys

Beskrivning av åtgärden

Förändringar i klimatet ger upphov till klimateffekter, och dessa kan ge upphov till samhällskonsekvenser. Samhällskonsekvenserna kan orsakas av en klimateffekt eller av flera klimateffekter i kombination. I den nationella strategin för klimatanpassning har vissa samhällskonsekvenser bedömts vara särskilt angelägna i det fortsatta arbetet med klimatanpassning. Dessa prioriterade utmaningar är:

- Ras, skred och erosion som hotar samhällen, infrastruktur och företag.

- Översvämningar som hotar samhällen, infrastruktur och företag.
- Höga temperaturer som innebär risker för hälsa och välbefinnande för människor och djur.
- Brist i vattenförsörjningen för enskilda, jordbruk och industri.
- Biologiska och ekologiska effekter som påverkar en hållbar utveckling.
- Påverkan på inhemsk och internationell livsmedelsproduktion och handel.
- Ökad förekomst av skadegörare, sjukdomar och invasiva främmande arter som påverkar människor, djur och växter.

De klimateffekter som kommunen beskrivit i klimat- och sårbarhetsanalysen ska kopplas ihop med programmet för trygghet och hälsa samt/eller relevant delprogram och hanteras där.

Klimat effekt

Alla klimateffekter

Indikator

Tar programmet för trygghet och hälsa samt/eller relevant delprogram, hänsyn till de klimateffekter som ingår i kommunens KSA?

Bedömningskriterier

- G: Programmet för trygghet och hälsa samt relevant delprogram tar hänsyn till alla klimateffekter som ingår i kommunens KSA.
- H: Programmet för trygghet och hälsa samt relevant delprogram tar hänsyn till ungefär hälften av de klimateffekter som ingår i kommunens KSA.
- P: Programmet för trygghet och hälsa samt relevant delprogram tar hänsyn till någon av de klimateffekter som ingår i kommunens KSA

Åtgärd 30 - Kartläggning av riskområden vid skogsbrand

Beskrivning av åtgärden

Till följd av ett förändrat klimat ökar skogsbrandrisken. Åtgärden innebär att identifiera områden inom kommunen där en skogsbrand kan medföra skada på

- elförsörjning,
- vattenförsörjning och
- privata och offentliga byggnader.

Denna kartläggning görs inom ramen för programmet för trygghet och säkerhet samt dess delprogram.

Klimat effekt

Alla klimat effekter

Indikator

Kartläggningen är genomförd och kopplar till relevant delprogram kopplat till programmet för trygghet och säkerhet

Bedömningskriterier

- G: Kartläggningen är genomförd och kopplar till relevant delprogram kopplat till programmet för trygghet och säkerhet
- H: Kartläggningen är genomförd.
- P: Kartläggningen är påbörjad.

Åtgärd 31 - Upprätta en klimatanpassad VA-plan

Beskrivning av åtgärden

Klimatförändringar och översvämningar, ökade miljökrav och en åldrad infrastruktur innebär ökade krav på kommunernas vatten- och avloppsverksamhet. Utanför det kommunala verksamhetsområdet riskerar bristfälliga små avloppsanläggningar att sprida smittoämnen och bidra till att vattenförekomster inte uppnår god status. En strategisk och långsiktig VA-planering som omfattar både dricksvatten, spillvatten och dagvatten blir kommunens verktyg för att lyfta fram problem och prioritera åtgärder för att kostnadseffektivt möta de utmaningar som man står inför. En väl genomförd VA-planering ger en beredskap och gör kommunen betydligt bättre rustad för att möta utmaningarna på VA-området och möjlighet att påverka utvecklingen i positiv riktning

Att klimatanpassa VA-planen handlar om att kommunen beskriver och resonerar kring följande fyra nyckelord:

- Varmare
- Torrare
- Blötare
- Ras och skred

Åtgärden liknar åtgärd 60 och 74 och kan med fördel genomföras med inspiration av dem.

Klimat effekt

- Brist i vattenförsörjningen för enskilda, jordbruk och industri.

Indikator

- Kartläggning av verksamheter och funktioner i dricksvattenkedjan som är sårbara för klimatförändringar är genomförd.
- Beslutsunderlag för prioriteringar och klimatanpassade åtgärder finns

Bedömningskriterier

- G: Kartläggning av verksamheter och funktioner i dricksvattenkedjan som är sårbara för klimatförändringar är genomförd och beslutsunderlag för prioriteringar och klimatanpassade åtgärder finns
- H: Kartläggning av verksamheter och funktioner i dricksvattenkedjan som är sårbara för klimatförändringar är genomförd och beslutsunderlag för prioriteringar och klimatanpassade åtgärder är påbörjad
- P: Kartläggning av verksamheter och funktioner i dricksvattenkedjan som är sårbara för klimatförändringar är påbörjad

Åtgärd 32 - Tillsyn av egenkontroll i förskolor och skolor för att säkerställa att planer, rutiner och solskydd fungerar tillfredsställande

Beskrivning av åtgärden

Sommarvärme och värmeböljor kan bli påfrestande och orsaka både hälsoproblem och ökad dödlighet. Särskilt har längre perioder av höga temperaturer stor betydelse för hur hälsan påverkas. Dygnet högsta temperatur kan vara viktig, men dygnets lägsta temperatur har också betydelse; om nätterna är svala kan kroppen återhämta sig.

För att minska påverkanstrycket på de barn och unga är det viktigt att de planer och rutiner som finns framtagna följs, samt att de solskydd som finns vid respektive fastighet och rum fungerar. Detta ska kontrolleras via egenkontroll, men dessutom genomförs tillsyn enligt tillsynsplan.

Åtgärden innebär att tillsyn av egenkontrollen, genomförs med fokus på att

- Rutiner och planer följs samt
- att solskydd fungerar.

Klimat effekt

- Höga temperaturer som innebär risker för hälsa och välbefinnande för människor och djur.

Indikator

Antalet tillsynsbesök.

Bedömningskriterier:

- G: Alla tillsynsbesök som genomförts under programperioden har säkerställt att egenkontrollen har fungerat
- H: Ungefär hälften av tillsynsbesöken som genomförts under programperioden har säkerställt att egenkontrollen har fungerat
- P: Något tillsynsbesök som genomförts under programperioden har säkerställt att egenkontrollen har fungerat

Åtgärd 33 - Tillsyn av egenkontroll i äldreboende för att säkerställa att planer, rutiner och solskydd fungerar tillfredsställande

Beskrivning av åtgärden

Sommarvärme och värmeböljor kan bli påfrestande och orsaka både hälsoproblem och ökad dödlighet. Särskilt har längre perioder av höga temperaturer stor betydelse för hur hälsan påverkas. Dygnet högsta temperatur kan vara viktig, men dygnets lägsta temperatur har också betydelse; om nätterna är svala kan kroppen återhämta sig.

För att minska påverkanstrycket på de boende är det viktigt att de planer och rutiner som finns framtagna följs, samt att de solskydd som finns vid respektive fastighet och rum fungerar. Detta ska kontrolleras via egenkontroll, men dessutom genomförs tillsyn enligt tillsynsplan.

Åtgärden innebär att tillsyn av egenkontrollen, genomförs med fokus på att

- Rutiner och planer följs samt
- att solskydd fungerar.

Klimat effekt

- Höga temperaturer som innebär risker för hälsa och välbefinnande för människor och djur.

Indikator

Antalet tillsynsbesök.

Bedömningskriterier

- G: Alla tillsynsbesök som genomförts under programperioden har säkerställt att egenkontrollen har fungerat
- H: Ungefär hälften av tillsynsbesöken som genomförts under programperioden har säkerställt att egenkontrollen har fungerat
- P: Något tillsynsbesök som genomförts under programperioden har säkerställt att egenkontrollen har fungerat

Åtgärd 34 - Genomföra informationsåtgärder för att förebygga att invasiva arter tränger undan inhemska arter

Beskrivning av åtgärden:

I Sveriges natur finns idag över 2000 främmande arter och drygt 400 av dessa räknas som invasiva. Många av dessa, till exempel spansk skogssnigel, jätteloka, parkslide och vresros orsakar redan nu stora skador och kostnader i form av årlig bekämpning. Invasiva arter (IAS) kan skada arter och ekosystemet och ha negativa effekter på jord- och skogsbruk. Invasiva främmande arter kan även orsaka ekonomisk skada eller påverka hälsan hos djur och människor negativt. På grund av ett varmare klimat kommer dels befintliga invasiva arter i länet att öka, och dels kommer länet att få in fler IAS (både växter och djur). Gemensamt för alla invasiva arter är att de utgör ett stort hot mot den biologiska mångfalden. Ju mer de sprider sig desto dyrare blir åtgärderna.

De invasiva arter som finns i Jönköpings län idag är:

- Gul skunkkalla
- Jätteloka
- Jättebalsamin
- Smal vattenpest
- Signalkräfta

Utöver dessa sprider sig även parkslide, jätteslide, blomsterlupin, kanadensiskt gullris och sjögull i länet. En nykomling i länet är svarthuvad snigel (i dagsläget oklart hur stor spridning den har).

Åtgärden innebär att Habo kommun, under programperioden, sprider information om invasiva arter både inom och utanför den kommunala organisationen, samt bekämpar dessa om de invasiva arterna upptäcks på kommunal mark.

Till hjälp kan följande användas:

- Checklista IAS (framtagen av Länsstyrelsen)
- Broschyr som riktar sig till allmänheten och som kommuner ska kunna använda för att informera om IAS (under framtagande av Länsstyrelsen).
- Avstämningsmöten med Länsstyrelsens IAS-sam-

ordnare

- Utomhusträff för att förevisa olika bekämpningsåtgärder (arrangör Länsstyrelsen).

Utöver detta kommer hanteringsprogram och riktlinjer för jätteloka och jättebalsamin av Naturvårdsverket.

Klimat effekt

- Ökad förekomst av skadegörare, sjukdomar och invasiva främmande arter som påverkar människor, djur och växter.

Indikator

Antal genomförda informationsinsatser.

Bedömningskriterier

- G: Under programperioden är minst en informationsinsats per år genomförd med respektive målgrupp (inom och utanför den kommunala organisationen)
- H: Under programperioden är minst en informationsinsats per år genomförd med någon av målgrupperna (inom och utanför den kommunala organisationen)
- P: Under programperioden är minst en informationsinsats genomförd med någon av målgrupperna (inom och utanför den kommunala organisationen)

Del 2 - Minskad klimatpåverkan

Inledning

Klimatet är en av vår tids största utmaningar. Det vi gör idag har stor påverkan på framtiden och kommande generationer. I Jönköpings län måste vi alla bidra till att minska våra utsläpp av växthusgaser och anpassa oss efter de klimatförändringar som sker. Det här åtgärdsprogrammet syftar till att minska vår klimatpåverkan i Jönköpings län.

Vi i Jönköpings län har sedan länge haft ett ambitiöst och aktivt klimat- och energiarbete. Redan år 2011 bildades klimatrådet där vi enades om visionen ”Plusenergilän” - att ta klimatfrågan på allvar och sikta mot att leverera ett överskott av förnybar energi. Jönköpings län skulle till år 2050 bli ett energiproducerande län med kraftig energieffektivisering i alla sektorer och leverera ett överskott av förnybar energi samtidigt som vi reducerar våra utsläpp av växthusgaser.

År 2019 fastställdes den uppdaterade klimat- och energistrategin¹ för länet och visionen förtydligades till Klimatsmart plusenergilän – för att synliggöra vikten av de tre benen:

- utsläppsminskningar,
- öka andelen förnybar energi samtidigt som vi använder den mer effektivt och
- anpassning till ett förändrat klimat.

Tre övergripande mål sattes för att synliggöra vad aktörer i länet behöver fokusera på i arbetet framöver.

Övergripande mål i klimat- och energistrategin

- Senast 2045 är de totala utsläppen av växthusgaser² från Jönköpings län lägre än 1 ton per invånare och år.
- Senast 2045 producerar Jönköpings län mer energi än vi använder. Energin vi producerar är förnybar³ och mängden är minst 10 000 GWh/år.
- Klimatförändringarna möts aktivt i Jönköpings län genom att skapa ett samhälle som minskar sårbarheter och tillvaratar möjligheter, för ett varmare, torrare och blötare län⁴.

Internationellt och nationellt har det hänt mycket inom området och den uppdaterade klimat- och energistrategin tar således även hänsyn till Agenda 2030, ambitionerna i Parisavtalet samt Sveriges klimat- och energimål.

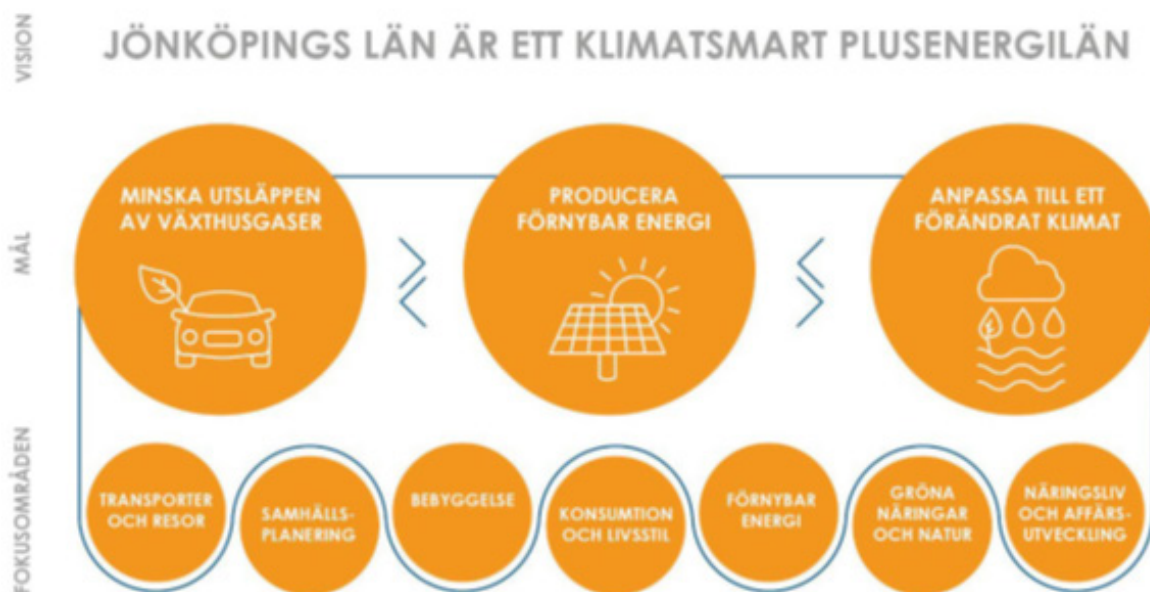
1 Klimat- och energistrategi för Jönköpings län, Meddelande nr 2019:18

2 Med totala växthusgasutsläpp räknas här utsläppen som sker inom länet från vår konsumtion samt våra utsläpp från vår konsumtion och resor i andra län och länder.

3 Med förnybar energi räknas vindenergi, solenergi, acotermisk energi (inklusive luftvärme), hydrotermisk energi (vattenvärme) och havsenergi, vattenkraft, biomassa, deponigas, gas från avloppsreningsverk samt biogas.

4 Se figur A11-A12 under Anpassning till ett förändrat klimat i Bilaga 1.

Åtgärdsprogrammet Minskad klimatpåverkan är framtaget för att ge aktörerna i länet kraftfulla, gemensamma och effektfulla åtgärder för att komma vidare i klimat- och energiarbetet.

Figur 1. Vision, mål och fokusområden för klimat- och energiarbetet i Jönköpings län

Det är den nya klimat- och energistrategins vision, mål och fokusområden som är utgångspunkten för detta åtgärdsprogram med inriktning på minskning av klimatpåverkande utsläpp och ökad andel förnybar energi.

Detta åtgärdsprogram ersätter ett tidigare åtgärdsprogram som gällde mellan åren 2015 och 2019. Programmet reviderades under en kontrollstation 2017. Det programmet innehöll 27 åtgärder. 77 procent av åtgärderna var vid programperiodens slut helt genomförda och 14 procent var genomförda till mer än hälften. Resultat och erfarenheter från det tidigare programmet ligger till grund för framtagandet av detta åtgärdsprogram.

Åtgärderna i programmet är inte bindande utan bygger på överenskommelser mellan olika aktörer.

Åtgärdsprogrammet bidrar till klimatomställningen, men det krävs fler insatser än de som föreslås i programmet, för att vi ska kunna uppnå visionen. Förhoppningen är att programmet kan utgöra en grund som vi kan bygga vidare på. Möjligheterna att nå länets vision och mål är även beroende av nationella beslut och styrmedel.

Syfte

Åtgärdsprogrammets syfte är att främja klimat- och energiarbetet inom länets verksamheter och därmed även bidra till de klimat- och energipolitiska målen i samhället i stort. Åtgärdsprogrammet lyfter fram prioriterade åtgärder som är viktiga för att minimera länets klimatutsläpp, öka den förnybara energin och därmed bidra till länets klimat- och energistrategi.

Åtgärder i Habo

Nr	Åtgärdsnamn	Ansvarig förvaltning & bolag	Preliminär beräknad kostnad
Strategiska åtgärder			
1	Systematiskt arbete med klimat och energi	KLK	under 100 000 kr
2	Hållbara investeringar	KLK	beror på om/vilka lån och obligationer som kan bli aktuella
Områdesspecifika åtgärder			
4	Transporter och resor i organisationen	KLK i samarbete med övriga förvaltningar + Habo Energi (kommunala bolag)	beror på vilka insatser vi väljer att jobba med
7	Ökat samarbete i samhällsplaneringsprocessen	TK plan	under 100 000 kr
8	Metodutveckling för samhällsplaneringen	TK plan	under 100 000 kr
9	Trygga och sammanhängande vägar för cykel	TK plan + gata/park	över 500 000 kr
11	Renovera resurs- och energieffektivt	TK fastighet + Habo Bostäder	över 500 000 kr
12	Upphandling och strategiska inköp	KLK + Habo Energi (kommunala bolag)	
15	Öka den förnybara produktionen av el, värme och kyla	TK fastighet + Habo Energi	över 500 000 kr
20	Workshops för cirkulär	KLK	under 100 000 kr

Åtgärd 1 - Systematiskt arbete med klimat och energi

Syfte och mål

Syftet är att få företag och organisationer i länet att systematiskt jobba med att minska sina växthusgasutsläpp, främja den förnybara energiproduktionen och använda energin på ett effektivare sätt. Målet är att vi ska minska våra totala utsläpp¹ till 4 ton per invånare år till 2030 och 1 ton per invånare till år 2045. Vi ska även använda energin på ett effektivare sätt och producera mer förnybar² för att vi ska nå våra regionala, nationella och globala mål.

Bakgrund

I Jönköpings län måste vi alla bidra till att minska våra utsläpp av växthusgaser, främja den förnybara energiproduktionen och effektivisera energianvändningen. För att nå målet om 1 ton per invånare till 2045 behöver vi minska våra totala utsläpp (inklusive konsumtions baserade utsläpp) med drygt 7 % årligen jämfört med 2018. För att nå länets mål på minskade territoriella³ växthusgasutsläpp med 75 % jämfört med 1990 behöver vi årligen minska våra territoriella växthusgasutsläpp på 8 % per år.

Ett viktigt led i att minska våra utsläpp och effektivisera vår energianvändning är att vi alla jobbar systematiskt med klimat- och energifrågan. Att ta hjälp av andra organisationer som är i samma sits eller har kommit längre, för att själv få draghjälp, kan vara en framgångsfaktor. Att dessutom ta ett ansvar för att aktivt sprida och kommunicera det organisationen gör inom sakområdet lyfter arbetet.

Ett av målen med åtgärden är att vi ska minska våra totala utsläpp inom länet. Det är lika viktigt att alla organisationer jobbar med de utsläpp vi genererar genom inköp och avfall som det är att jobba med sina egna utsläpp som uppstår inom organisationen. Minskade avfallsflöden, främjande av återanvändning och återvinning är därför också viktiga frågor som bör inkluderas i ett klimatarbete.

Så länge vi inte uppnår full cirkularitet för produkter och avfall behövs energiåtervinning i form av avfallsförbränning, för att undvika utsläpp från deponering. Avfallsförbränning är fördelaktigt i ett systemperspektiv då både fjärrvärme och el tillverkas samtidigt för bästa verkningsgrad vilka ersätter annan typ av uppvärmning och elproduktion. Oftast ersätter fjärrvärmens någon annan typ av uppvärmning med elförbrukning och elen behöver vi istället använda där den gör bäst nytta.

Fjärrvärmens från förnybar och återvunnen energi inklusive avfall bör premieras där det är möjligt för uppvärmning. Ett syfte med åtgärden är också att effektivisera och använda energin så resurseffektivt som möjligt

Åtgärden omfattar även att samverka med andra aktörer och sprida de goda exempel som aktörer gör inom arbetsområdet.

Rekommenderad metod

En metod för att jobba strukturerat och systematiskt med frågorna är att ta det stegvis:

- analysera och
- identifiera verksamhetens klimat- och energiarbete,
- ta fram mål och handlingsplaner
- prioritera utifrån ett kostnads-nytta-perspektiv,
- genomföra åtgärder i syfte att minska utsläpp av växthusgaser samt
- följa upp.

1 Med totala utsläpp menas här både utsläpp som sker inom länet och Sverige men de utsläpp som uppstår utanför Sverige (genom tex konsumtion från andra länder)

2 Med förnybar energi räknas vindenergi, solenergi, aerotermisk energi (inklusive luftvärme), hydrotermisk energi (vatten-värme) och havsenergi, vattenkraft, biomassa, deponigas, gas från avloppsreningsverk samt biogas.

3 Med territoriella utsläpp menas de utsläpp som sker inom länets geografiska område

Alla länets kommuner och övriga av klimatrådets medlemmar följer idag upp sina koldioxidutsläpp med hjälp av eget beräkningsverktyg eller det som är framtaget gemensamt i rå-det. Den rekommenderade metoden är att använda klimatrådets framtagna beräkningsverktyg som miniminivå, men i de fall aktören själv har en annan metod är det likvärdigt. Använder aktörerna sig av Greenhouse Gas Protocol (GHGP)⁴ redovisa miniminivån av scope 1 och 2.

Det är viktigt att ha med i beaktan vilka åtgärder som går att genomföra. Exempelvis är fjärrvärme från avfall ett energislag som missgynnas vid beräkning av den egna organisationens utsläpp. Med fördel kan man istället även ta med i sina beräkningar av vad organisationen konsumerar och vilka avfall som uppstår, vilket ger en mer rättvis bild. För GHGP innebär det att i största möjliga mån även ta med scope 3.

Genomförande

- a) Beräkning och kartläggning av verksamhetens energianvändning och koldioxidutsläpp genom eget beräkningsverktyg eller det av klimatrådet framtagna beräknings-verktyget.
- b) Uppföljning årligen av följande tre punkter:
 - o Utsläpp
 - o Energianvändning
 - o Andelen förnybar energi (köpt energi resp. producerad eller andelsägd anläggning)
- c) Analysera och identifiera verksamhetens klimat- och energiarbete, inklusive ta fram mål för verksamheten.
- d) Arbetet framåt dokumenteras i en handlingsplan eller annat styrande dokument som organisationen använder. Åtgärder från handlingsplanen prioriteras.
- e) Åtgärder genomförs.
- f) Sprida och samverka kring sina erfarenheter till exempel genom deltagande i klimat-rådets organisation och arbetsgrupper.

Effekt och uppföljning

G: Organisationen har genomfört steg a-f under programperioden (eller motsvarande steg i annat system). H: Organisationen har genomfört steg a-d under programperioden (eller motsvarande steg i annat system). P: Organisationen har genomfört steg a-b under programperioden (eller motsvarande steg i annat system).

Bidrar även till andra miljö kvalitets- och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 7 Förnybar energi för alla, 11 Hållbara städer och samhällen och 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljö kvalitetsmål är Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft och God bebyggd miljö.

Åtgärd 2 - Hållbara investeringar

Syfte och mål

Skapa förutsättningar för att fler investerar hållbart i Jönköpings län.

Bakgrund

Sedan våren 2019 arbetar en grupp initierad av klimatrådet med att skapa förutsättningar för att fler investerar hållbart i Jönköpings län. Hållbara investeringar syftar till att driva positiva sociala och miljömässiga konsekvenser tillsammans med finansiella resultat, så att investerare kan göra mer med sina pengar. Gruppen arbetar med två spår:

1. Dialog med den kommunala ekonomichefsgruppen om: o Gemensamt nuläge om hur andelen ”gröna investeringar” ser ut per kommun i länet och samlat för Jönköpings län jämfört med andra län. I dialogen identifieras också en gemensam plan framåt, bland annat om hur kunskapen om gröna och hållbara investeringar kan öka.
2. Förstärka kunskapsläget generellt hos länets övriga aktörer, privata och offentliga. Det kan handla om att synliggöra fördelar och lyfta fram aktörer som är i framkant inom området. I detta ingår även spridning av kunskap om hur man beräknar klimatpåverkan till följd av investeringar och kapitalplaceringar.

4 GHG-Protokollet är en global standard för mätning, hantering och rapportering av växthusgasutsläpp.

Den befintliga arbetsgruppen består av Länsstyrelsen, Kommuninvest, Vaggeryds och Gislaveds kommuner, Länsförsäkringar Jönköping samt ELMIA.

Genomförande

a) Under åtgärdsperioden fortsätter arbetsgruppen arbetet som pågår med utgångspunkt i avsnittet ovan.

b) Samtliga kommuner fortsätter att delta i arbetet genom den kommunala ekonomi-chefsgruppen och därigenom öka sina kunskaper om ”gröna investeringar”.

Effekt och uppföljning

Önskad effekt är att fler kommuner och övriga aktörer i länet investerar i ”gröna investeringar”.

Länsstyrelsen, Vaggeryds och Gislaveds kommuner, Länsförsäkringar Jönköping:

G: Arbetsgruppen har bidragit till att öka kunskapen och stärka förutsättningarna hos kommunerna och andra aktörer i länet så att möjligheten med ”gröna investeringar” är väletablerad i länet. H: Arbetsgruppen genomför insatser för ökad kunskap och stärkta förutsättningar hos kommunerna och andra aktörer i länet. P: Arbetsgruppen arbetar med Hållbara investeringar.

Kommunerna:

G: Aktören har stärkt sin kunskap och ökat sina förutsättningar att genomföra ”gröna investeringar”.

H: Aktören deltar aktivt i insatserna som erbjuds och återkopplar till arbetsgruppen om vilka insatser som behövs för att ta steg framåt.

P: Aktören deltar i insatser som erbjuds av arbetsgruppen Hållbara investeringar.

Bidrar även till andra miljö kvalitets- och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 7 Hållbar energi för alla, 11 Hållbara städer och samhällen samt 12 Hållbar konsumtion och produktion, 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljö kvalitetsmål är Begränsad klimatpåverkan men beroende på investeringar kan åtgärden bidra till alla de olika miljö kvalitetsmålen.

Åtgärd 4 - Transporter och resor i organisationen

Syfte och mål

Syftet är att minska de fossila koldioxidutsläppen från transportsektorn. Målet är att varje organisation aktivt jobbar med målet att minska utsläppen av växthusgaser från tjänsteresor, besöksresor och kundresor.

Bakgrund

I Jönköpings län är transportsektorn den största källan till utsläpp av växthusgaser. Person-transporter står för 60 procent av transportsektorns utsläpp och 27 procent av länets totala växthusgasutsläpp. Dessutom är transportsektorn den sektor som använder mest energi i länet. Tjänsteresor kan stå för en betydande del av växthusgasutsläppen i en organisation. Att verka för minskade utsläpp från tjänsteresor, besöksresor och kundresor är en kraftfull åtgärd för att minska utsläppen av växthusgaser, genom energieffektivisering och att ställa om till mer förnybar energi. Att göra aktiva val i arbetet med tjänsteresor, besöksresor och kundresor kan även ha stora effekter utanför den egna organisationen. Exempelvis kan val av förnybara drivmedel för sin egen fordonsflotta stimulera marknaden för tankstationer och laddinfrastruktur och satsningar på ökat cyklande i tjänsten, för besökare och kunder kan stimulera investeringar i cykelvägar och cykelparkeringar. Flera projekt har genomförts i länet för att verka för att minska utsläppen i tjänsteresor, besöksresor och kundresor, exempelvis Kraftsamling Biogas I & II (Energikontor Norra Småland), Hela RESAN (Energikontor Norra Småland), Projektet Bridging the Gap (Länsstyrelsen i Jönköpings län) och projektet FASTR – Snabbare omställning till fossilfria drivmedel (Energikontor Norra Småland). Resultaten av dessa projekt kan med fördel användas i genomförandet av åtgärden.

Genomförande

För ett framgångsrikt resultat är det viktigt att kartlägga nuläget för organisationen. Organisationen ska:

1. Genomföra en kartläggning. I den är det väsentligt att resvanor (färdmedelsfördelning, resträcka, utsläpp, kostnad), organisationens fordonsflotta (fordonstyper och drivmedel) samt förutsättning för olika färdmedel (inventering) och intresse/attityder ingår.

2. Ta fram egna mål/aktiviteter. Exempel på åtgärder återfinns i tabell nedan. Även aktiviteter som inte

ingår i tabellen kan genomföras om de bedöms ha motsvarande effekt. (Målen kan vara befintliga, aktiviteterna nya.) Åtgärderna ska genomföras under programperioden.

3. Följa upp åtgärderna årligen. Uppföljning av utsläpp sker i åtgärd 1 ”Systematiskt arbete med klimat och energi”.

Rekommenderad metod

Det är rekommenderat att organisationen genomför aktiviteter inom de fyra områden i Tabell 1. Inom varje område finns förslag på rekommenderade

aktiviteter att införa, uppdatera och/eller följa upp.

Effekt och uppföljning

G: Kartläggning finns. Två aktiviteter inom område ”Styra” är genomförda och uppföljda. Minst två aktiviteter från övriga tre områden är genomförda och uppföljda. H: Kartläggning finns. Aktiviteter är påbörjade. P: Kartläggningen är genomförd och aktiviteterna valda.

Uppföljning av utsläpp ska ske inom ramen för åtgärd 1, dvs inga ytterligare kvantitativa uppföljningsmetoder är nödvändiga.

Samordna	Styra	Underlätta	Uppmuntra
<ul style="list-style-type: none"> • Plan för genomförande • Plan för uppföljning/utvärdering • Plan för kommunikation • Inför centralt fordonsansvar • Fordonspool – välj rätt färdmedel efter behov • Plan för mobilitetstjänster – hur organisationen kan använda taxi, kombinerad mobilitet, delningstjänster, elsparkcyklar • Utse mobilitetsteam – fördela ansvaret för fossilfria transporter inom organisationen • Se över parkeringstillgång och avgifter – • Översyn av parkeringar utifrån organisationens rådighet – omfördelning av ytor när andra alternativ än privat bil används 	<ul style="list-style-type: none"> • Ta fram/uppdatera mötes- & resepolicy • Ta fram/uppdatera fordonspolicy för att styra mot fossilfria drivmedel • Fastställ prioriteringsordning för inköp/leasing av fordon för att styra mot fossilfria drivmedel • Elektroniska körjournaler • Bokningssystem för effektiv fordonshantering • Intern klimatväxling 	<ul style="list-style-type: none"> • Digitala möten (utrustning och utbildning) • Säkra & trygga gång- och cykelvägar till arbetsplatsen • Säker & attraktiv cykelparkering (väderskyddade, säkra och trygga) • Inköp av tjänstecyklar • Service & underhåll av fordon och cyklar • Tillgång till tryckluft och reparationskit • Realtidsinformation om kollektivtrafik • Betalningslösningar för kollektivtrafik att använda i tjänsten • Utbildning i sparsam körning 	<ul style="list-style-type: none"> • Chefer sätter kulturen och föregår med gott exempel • Prova-på aktivitet elcykel/lastcykel • Prova-på aktivitet kollektivtrafik • Kampanjer/tävlingar/utmaningar för personal • Anpassa mötestider/besökstider till kollektivtrafiken • Besöksinformation på webbplats – uppmuntra besökare till hållbart resande • Märk era fordon med dekalering för fossilfria drivmedel

Tabell 1. Lista över områden samt förslag på rekommenderade aktiviteter inom respektive område

Bidrar även till andra miljö kvalitets- och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 7 Hållbar energi åt alla, 11 Hållbara städer och samhällen, 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljö kvalitetsmål är Begränsad klimatpåverkan, God bebyggd miljö och Frisk luft.

Åtgärd 7 - Ökat samarbete i samhällsplaneringsprocessen

Syfte och mål

Berörda aktörer ska ha en gemensam inriktning i samhällsplaneringen för att utveckla hållbara och klimatsmarta samhällsstrukturer. Den fysiska planeringen ska användas för att stärka förutsättningarna för en större andel gång, cykel och kollektivtrafik och för befolkningstillväxt utan en ökning av trafikmängden.

Bakgrund

För att stärka de hållbara transporternas konkurrenskraft och energieffektiv bebyggelse-struktur behövs en gemensam syn på inriktningarna och berörda aktörers planering behöver samordnas. Samverkan i den regionala samhällsplanerings- och den lokala kommunala fysiska planeringsprocessen behöver öka och fler aktörer, som till exempel Länsstyrelsen, delta. I första hand bör befintliga forum som Region Jönköpings län står som värd för användas och i dessa sammanhang förstärka dialogen om transporteffektiv bebyggelsestruktur samt ökad andel gång, cykel och kollektivtrafik.

Genomförande

- Aktören ska delta aktivt i samverkan i planeringsprocessen mellan Trafikverket, kommunen, Region Jönköpings län, Jönköpings länstrafik och Länsstyrelsen i Jönköpings län. Befintliga samverkansforum och eventuellt behov av nya forum eller former för samverkan och samarbete identifieras.
- Aktörerna ska i en gemensam process formulera prioriterade områden/insatser för att varje år förbättra måluppfyllelse och samarbete i planeringsprocessen för att stärka förutsättningarna för en större andel gång, cykel och kollektivtrafik.

Effekt och uppföljning

G: Aktören deltar aktivt i samverkan och processen med att varje år formulera prioriterade områden/insatser är etablerad.

H: Aktören deltar aktivt i samverkan och processen med att gemensamt formulera prioriterade områden/insatser är påbörjad.

P: Aktören ingår i samverkan.

Bidrar även till andra miljö kvalitets- och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 11 Hållbara städer och samhällen, 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljö kvalitetsmål är Begränsad klimatpåverkan, God bebyggd miljö och Frisk luft.

Åtgärd 8 - Metodutveckling för samhällsplaneringen

Syfte och mål

Syftet är att utveckla samhällsplaneringens och den fysiska planeringens metoder för att åstadkomma en hållbar utveckling.

Bakgrund

För att utveckla långsiktiga hållbara och klimatsmarta samhällen behöver prioriteringar göras i samhällsplaneringen. Som ansvarig för den fysiska planeringen har kommunerna och deras planavdelningar/samhällsbyggnadsnämnder en central roll. Olika metoder för planeringsprocessen finns för att avgöra vilken eller vilka åtgärder som ger störst effekt. Metodutvecklingen kan ske genom erfarenhetsutbyte mellan kommuner och regionala aktörer och om medel finns, genom upphandling av externt stöd. Lämpliga forum för metodutveckling och kunskapsuppbyggnad behöver identifieras, där man i första hand bör använda sig av befintliga forum.

Några exempel på metodstöd för kommuner som tidigare använts är:

- Planeringsmetod enligt Energimyndighetens program uthållig kommun⁵, vars syfte var att integrera energifrågor i fysisk planering.
- Nyckelprojekt för mer strategisk planering. Länsstyrelsen genomförde ett samarbetsprojekt

med Chalmers och med fyra kommuner i länet; Habo, Nässjö, Vetlanda och Värnamo. Nyckelprojekt valdes av kommunerna som strategiska åtgärder för att komma vidare i frågor där det hade uppstått lösningar. De nyckelprojekt som kommunerna arbetade med handlade om parkering i centrala delar av staden, tillfällig förändring av platser i centrum för att visa på möjligheter, exempel på förtätning i olika typer av bebyggelsemiljöer samt utveckling av kommunens interna samordning i översiktsplanarbetet. Metodiken går ut på att komma ur lösningar genom att byta perspektiv, att se vilka lokala resurser och aktörer som kan bidra, att utbyta erfarenheter mellan kommunerna samt att tillämpa ett strategiskt arbetssätt som innebär att man rör sig mellan de olika planeringsnivåerna

Genomförande

a) Länsstyrelsen bjuder in deltagande aktörer till ett gemensamt starttillfälle för att diskutera de problem och lösningar som kommunerna initialt har identifierat. Exempel på behov som kan finnas hos kommunen för att stärka samhällsplanering för en hållbar och klimatsmart utveckling kan omfatta exempelvis:

- Parkeringslösningars roll för klimatsmart planering
- Vindkraft i fysisk planering
- Resursfördelning mellan tätort och landsbygd
- Kostnad och kvalitet i bebyggelseutvecklingen
- Miljöbedömning som verktyg för hållbar utveckling
- Hänsyn till jord- och skogsbruksmark vid exploatering
- Samverkan i planprocessen för mellankommunala frågor som bidrar till klimatmålen

Lämpliga metoder att använda diskuteras.

b) Kommunen arbetar konkret med ett problem enligt vald metod och övriga aktörer bistår med sin kompetens och resurser. Länsstyrelsen bjuder in till avstämningsträffar för erfarenhetsutbyte. Samarbetsfora som ingår i åtgärd 7. Ökat samarbete i samhällsplaneringsprocessen kan också användas. Kommunen presenterar på vilket sätt framsteg har

gjorts i förhållande till de lösningar som identifierades i a) samt på vilket sätt metodiken har tillämpats.

Effekt och uppföljning

G: Genomfört steg a)-b) och det finns ett etablerat erfarenhetsutbyte som bidrar till lösning av problemet. Metoden är etablerad och kan tillämpas även på andra problem. H: Genomfört steg a) och arbetar med valt problem. Regionala aktörer bistår. P: Genomfört steg a).

Bidrar även till andra miljökvalitets- och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 11 Hållbara städer och samhällen, 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljökvalitetsmål är Begränsad klimatpåverkan, God bebyggd miljö och Frisk luft.

Åtgärd 9 - Trygga och sammanhängande vägar för cykel

Syfte och mål

Målet är att varje kommun och Region Jönköpings län aktivt jobbar med målet om att det ska finnas trygga och sammanhängande vägar för cykel mellan bostadsområden och mål-punkter i tätorter och i prioriterade stråk både inom och mellan tätorter.

Bakgrund

För att nå våra mål om att minska utsläppen av växthusgaser måste vi öka andelen som går, cyklar eller åker kollektivt. Genom att skapa trygga och sammanhängande vägar för cykel mellan bostadsområde och andra viktiga målpunkter i tätorten kommer fler välja cykel framför bil på resor kortare än 5 km. Med målpunkter menar vi förskolor, grundskolor, gymnasieskolor, arbetsområden, vårdcentral, centrum, köpcentrum, livsmedelsaffär, apotek, fritidsanläggningar, friluftsfält och naturområden, järnvägsstationer och bytespunkter.

Region Jönköpings län arbetar med cykelstrategi och prioriterar medel för utbyggnad av cykelvägar längs vägar mellan tätorter. I den regionala transportplanen för Jönköpings län 2018–2029 finns avsatta medel för medfinansiering till kommunerna för åtgärder riktat till gång- och cykel längs det kommunala vägnätet vilket administreras av Trafikverket. Medel finns även avsatt för åtgärder längs de så kallade regionala stråken i det statliga vägnätet.

När inriktningen i transportplanen är beslutad av Region Jönköpings län ansvarar Trafik-verket för planering och genomförande av utpekade cykelsatsningar i kommande länstransportplan.

Genomförande

Kommuner:

Åtgärden kan göras i steg och har aktören redan gjort de inledande stegen kan aktören gå direkt på steg c).

- a) Varje kommun kartlägger sina cykelvägar och identifierar målpunkterna.
- b) Prioritera relationer och målpunkter där cykelvägar behöver byggas ut eller förbättras utifrån hur mycket de bidrar till trygga och sammanhängande cykelvägar.
- c) Genomförandeplan tas fram och utbyggnad sker.

Effekt och uppföljning

G: Aktören har genomfört steg a)-c)

H: Aktören har genomfört steg a)-b)

P: Aktören har genomfört steg a)

Bidrar även till andra miljökvalitets- och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 11 Hållbara städer och samhällen, 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljökvalitets-mål är Begränsad klimatpåverkan. God bebyggd miljö och Frisk luft.

Åtgärd 11 - Renovera resurs- och energieffektivt

Syfte och mål

Syftet är att öka resurs- och energieffektiv renovering av länets fastigheter. Målet är att energianvändningen har effektiviserats inom befintliga byggnader.

Bakgrund

Den befintliga bebyggelsen i länet står idag för cirka en tredjedel av energianvändningen och här finns en stor potential till energieffektivisering. Kommersiella byggnader har enligt lag upprättat en energideklaration. I energideklarationen finns åtgärdsförslag på energiförbättrande åtgärder för byggnaden. Definition

av renovering kan aktören utgå från Boverkets definition i Boverkets byggregler (BBR)⁶.

EU:s renoveringsstrategi ”renoveringsvågen”; ska leda till att renoveringstakten ökar under de kommande tio åren fram till år 2030. Här vill EU skapa ett bättre incitament för renoveringar i offentlig och privat sektor.

Genom att förebygga och förbereda för återanvändning och materialåtervinning vid ny-byggnation, rivning och renovering kan målet om ”Ökad resurs-hållning i byggsektorn” uppfyllas. Detta regleras i den nya avfallsförordningen (2020:614, 3 kap 10 §) vars syfte är att få avfallet att hamna högre upp i avfallshierarkin och att ett källsorterat bygg- och rivningsavfall ger renare fraktioner än sortering av blandat avfall vid en återvinningsanläggning.

En annan viktig aspekt är att ställa klimatkrav vid upphandlingar.

Genomförande

Genomförande av denna åtgärd sker i tre steg.

- a) Kartläggning över effektiviseringspotential i fastighetsbeståndet. Fastigheternas kategoriseras i olika grupper efter behov och potential till energieffektivisering.
- b) Välja ut minst en fastighet med störst potential till resurs- och energieffektiv renovering under perioden.
- c) Genomföra resurs- och energieffektiv renovering.

Effekt och uppföljning

Uppföljning:

G: En fastighet är renoverad och energieffektiviserad.

H: Kartläggningen är genomförd och renoveringen av utvald fastighet är påbörjad.

P: Kartläggningen är påbörjad.

6 Bygg och renovera energieffektivt - Boverket

Bidrar även till andra miljö kvalitets- och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 7 Hållbar energi åt alla, 11 Hållbara städer och samhällen, 12 Hållbar konsumtion och produktion, 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljö kvalitetsmål är Begränsad klimatpåverkan och God bebyggd miljö.

Åtgärd 12 - Upphandling och strategiska inköp

Syfte och mål

Det ställs fler och bättre klimat- och hållbarhetskrav i upphandlingarna i länet.

Bakgrund

Med den samlade köpkraften har offentlig sektor en viktig roll i omställningen till ett fossil-fritt samhälle. Genom att ställa miljökrav i offentlig upphandling kan upphandlande myndigheter påverka utbudet av hållbara varor och tjänster och på så sätt driva den miljö tekniska utvecklingen framåt.

Lagen om offentlig upphandling ger stora möjligheter att ställa hållbarhetskrav. Den till och med uppmanar till att ställa miljö mässiga krav vid upphandling. Klimatutmaningen är global men en del av lösningen är lokal. Upphandlingsstatistiken visar att sju av tio upphandlingar görs av kommunerna och de kommunala bolagen.

Totalt sett uppgår utsläppen från offentliga inköp till ca 14 miljoner ton år 2014, vilket motsvarar ca 7 procent av de totala utsläppen av växthusgaser från slutlig användning⁷.

I upphandlingslagstiftningen har samhällliga mål, som skyddet av miljön, högre resurs- och energieffektivitet och kampen mot klimatförändringar en framträdande roll. Även ett av de sju inriktningmålen i den nationella upphandlingsstrategin handlar om en miljö mässigt ansvarsfull offentlig upphandling. Det inkluderar klimat- och energifrågan.

Upphandlingsmyndigheten har gjort en analys över vilka upphandlingsområden som har störst miljö påverkan, en så kallad ”Miljöspendanalys”⁸. Denna analys kan ligga till grund för prioritering av organisationens upphandlingar.

Att ställa miljökrav kan inte bara handla om att minska de direkta utsläppen av det som en köper in. Målet med upphandlingen kan även vara att öka produkternas hållbarhet och livslängd. Den nationella upphandlingsstrategin pekar på att upphandling kan användas som ett strategiskt verktyg för Sveriges omställning mot en cirkulär och biobaserad ekonomi.

Under de senaste åren har miljökrav i upphandlingar ökat, men det finns stor potential att öka detta ytterligare.

Genomförande

Aktören ska genomföra minst två av följande aktiviteter under programperioden:

- Ställa krav på minskad klimatpåverkan inom ett eller flera nya avtalsområden under genomförandeperioden. Det innebär att krav ställs på ett område där aktören inte tidigare ställt krav. För en lista på möjliga upphandlingsområden se Upphandlingsmyndighetens Miljöspendanalys.
- Ställa krav på/ upphandla tjänster istället för produkter, till exempel ”innetemperatur” istället för värmesystem, hyra till exempel arbetskläder istället för att äga i den egna organisationen.
- Ställa krav på återvunna och begagnade produkter till exempel kontorsmöbler, IT-utrustning och produkter med återvunnet innehåll.
- Åstadkomma förlängd livslängd av produkter genom att möjliggöra reparationer till exempel genom upphandling av tjänst externt eller internt i organisationen.

För att hinna genomföra åtgärden inom programperioden behöver aktören ha undersökt sin upphandlingsplan under första genomförandeåret (2021, senast juli 2022).

7 Rapport, SCB https://www.scb.se/contentassets/8ede11d32b974ff5bce391c5221210fa/rapport_miljopaverkan-fran-offentlig-konsumtion_20161208.pdf

8 [Upphandlingsmyndigheten, 2020-11-30, Miljöspendanalys | Upphandlingsmyndigheten](#)

Aktören ska även följa upp miljökraven som ställs i upphandlingen.

Effekt och uppföljning

Åtgärden leder till dels minskade direkta utsläpp och dels till att öka efterfrågan och incitamenten till att erbjuda miljövänliga produkter samt förankrad och etablerade rutiner vid upphandling och inköp.

G: Minst två aktiviteter kopplat till upphandling enligt alternativen ovan är genomförda. En förankrad och etablerad rutin används.

H: En av aktiviteterna i listan är genomförd och en till är påbörjad.

P: Aktören ska ha undersökt sin upphandlingsplan.

Bidrar även till andra miljö kvalitetsmål och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 12 Hållbar konsumtion och produktion, 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljö kvalitetsmål är Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö, Ett rikt odlingslandskap och God bebyggd miljö.

Åtgärd 15 - Öka den förnybara produktionen av el, värme och kyla

Syfte och mål

Åtgärden syftar till att öka produktionen av förnybar el och värme och därmed bidra till länets vision om ett klimatsmart plusenergilän.

Bakgrund

Jönköpings län har som vision att bli ett klimatsmart plusenergilän. För att länets mål och vision om att producera mer förnybar energi än vi använder ska kunna bli verklighet krävs det stora åtgärder.

Det regionala målet att vi ska öka den förnybara energiproduktionen samtidigt som den ska vara högre än det vi använder, länet ska producera minst 10 000 GWh/år år 2045. I länets klimat- och energistrategi⁹ finns beskrivet hur mycket energi som idag används och produceras. För att målet ska nås är det viktigt att vi samtidigt arbetar med att minska onödig energianvändning genom att effektivisera.

Förnybar elproduktion från vind- och solkraft behöver fortsätta att öka, liksom biobaserad elproduktion genom kraftvärme. Bioenergi bör främst baseras på restprodukter och avfall och begränsas av det tillgängliga utbudet inom ramen för ett skogslandskap med ökande kolsänka och bevarad biologisk mångfald. Även småskalig förnybar energiproduktion¹⁰ kan bidra väsentligt och potentialen för solkraft i länet är stor.

Denna åtgärd innebär att aktören åtar sig att bidra med att öka den förnybara energiproduktionen i länet genom att investera eller främja den förnybara energiproduktionen i länet på ett eller annat sätt. Exempelvis kan det innebära ökad andel: vindkraft, solex, solvärme, biokraft, biovärme (inklusive förnybar fjärrvärme, bioolja eller pelletsspanna, halm), fjärrvärme från energiåtervinning och geoenergi.

Genomförande

Aktören ska bidra till att öka den förnybara produktionen av el, värme och kyla. Det finns flera sätt att åstadkomma detta och respektive aktör väljer själv hur de vill genomföra åtgärden. Målet är att varje organisation eftersträvar att öka den förnybara energiproduktionen så mycket som möjligt.

Varje organisation genomför åtgärder inom ett eller flera områden inom Tabell 3. De nya installationer/investeringar enligt förslagen nedan som aktören väljer att åta sig ska genomföras under programperioden.

Effekt och uppföljning

Uppföljning kommer att ske genom åtgärdswebben där aktören ska beskriva vilket område samt vilken typ av åtgärd aktören ämnar genomföra, för att åtgärden ska kunna följas. Aktören ska även rapportera mängden förnybar energi som generas av dess insats. Som basår används år 2020 och efterföljande år för förändringen.

G: Aktören har installerat minst en ny anläggning/ har ett nytt avtal eller har en ny investering enligt aktiviteter i Tabell 3.

H: Aktören har påbörjat aktiviteter som listas i Tabell 3.

P: Aktören har påbörjat kartläggning/offertförfrågning av aktiviteten i Tabell 3.

9 Klimat- och energistrategi för Jönköpings län, Meddelande nr 2019:18

10 Med förnybar energiproduktion menas produktion från förnybara energikällor.

Producera	Avtala	Investera
<ul style="list-style-type: none"> • Installera egna solkraftsanläggningar på fastighet, eller annan lämplig yta. • Producera egen värme från förnybara energislag. • Införa solceller på annans fastighet eller mark (äger anläggningen). 	<ul style="list-style-type: none"> • Köpa andelar på en solanläggning i länet. • Köpa andelar i en vindkraftsanläggning i länet • Köpa in fjärrvärme och fjärrkyla från förnybar energi och energiåtervinning. 	<ul style="list-style-type: none"> • Investera i biokraft, dvs el från biobränsle. • Investera i sol-värme. • Investera i geo-energi (berg-, mark-, sjövärme/kyla), ex. bergvärme, jordvärme, borrhålslager.

Tabell 3. Tabell över områden inom åtgärden samt förslag på aktiviteter inom förnybar energi.

Bidrar även till andra miljö kvalitets- och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 7 Hållbar energi åt alla, 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljö kvalitetsmål är Begränsad klimatpåverkan, God bebyggd miljö och Frisk luft.

Åtgärd 20 - Workshops för cirkulär ekonomi

Syfte och mål

Fler företag i länet använder cirkulära affärsmodeller.

Bakgrund

Cirkulär ekonomi är ett uttryck för ekonomiska modeller där cirkulära kretslopp i ett före-tag, samhälle eller en organisation används snarare än linjära processer som hittills har varit dominerande. Cirkulär ekonomi är inspirerad av naturens kretslopp. Strävan är att avfall inte ska uppstå eller ses som en råvara. Därför designas produkterna så att de är lätta att återvinna. Biologiskt material ska kunna komposteras, och övrigt material designas så att det går att

- Återanvändas
- Repareras
- Materialåtervinnas
- Energiutvinnas

Idag återförs endast 12 procent av sekundärt material och resurser till ekonomin på EU-nivå. Cirkulär ekonomi är ett aktuellt och prioriterat område inom EU. Europeiska kommissionen antog under våren 2020 en handlingsplan för cirkulär ekonomi¹¹. Det är önskvärt och en stor möjlighet för länet att tidigt vara med i omställningen.

Även Sverige har under år 2020 tagit fram en nationell strategi för cirkulär ekonomi¹².

Under år 2019 drev CSR Småland ett pilotprojekt om cirkulär ekonomi. Syftet med projektet var att öka kunskapen om cirkulär ekonomi och medvetenheten om fördelarna med cirkulära affärsmodeller. Företag som ingick i projektet arbetade även fram handlingsplaner för hur de ska arbeta vidare med cirkulär ekonomi i sin verksamhet. Under projektet genomfördes även ett antal workshops för intresserade företag bland annat i Värnamo och Jönköping. Det är önskvärt att denna kunskap kan fortsätta spridas till fler företag och kommuner i hela länet.

Den regionala utvecklingsstrategin (RUS) har målet att år 2035 är Jönköpings län ett hållbart län. Det innebär bland annat att länet präglas av en hållbarhetsdriven näringslivsutveckling och cirkulära ekonomier¹³. Åtgärden och aktivitet i kommande handlingsplan till RUS kan med fördel samordnas.

11 https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf

12 <https://www.regeringen.se/informationsmaterial/2020/07/cirkular-ekonomi--strategi-for-omstallningen-i-sverige/>

13 Jönköpings län - Regional utvecklingsstrategi 2020-2035, Region Jönköpings län, regional-utvecklingsstrategi-for-jonkopings-lan-2020-2035.pdf (rjl.se)

Genomförande

Minst en workshop om cirkulär ekonomi genomförs i alla länets kommuner under programperioden (2021–2025). Målgruppen för workshoppen är företag i länet. CSR Småland kontaktar kommunerna för att boka in dagen. Kommunerna, förslagsvis näringslivsavdelning eller motsvarande, sköter det praktiska kring arrangemanget som spridning av inbjudan och bokning av lokal etc. CSR Småland håller ihop själva workshoppen. Arrangemanget finansieras av deltagaravgifter.

Hur workshoparna ska byggas upp och vad som ska vara i fokus, på respektive workshop bestäms i dialog mellan kommunerna och CSR Småland. Vid önskemål kan fler workshoppar per kommun anordnas, till exempel en allmän och en fördjupning.

Effekt och uppföljning

Konsultbyrån Material Economics har i en studie¹⁴ från 2018 uppskattat att inom EU kan industrins koldioxidutsläpp minska med mer än 50 procent genom att övergå till cirkulära flöden.

Kommunerna:

G: Minst en workshop om cirkulär ekonomi är genomförd i kommunen.

H: Datum för workshoppen är inbokad och planering pågår.

P: Ansvariga på kommunen har etablerat kontakt med CSR Småland.

Bidrar även till andra miljö kvalitets- och globala mål för hållbar utveckling

Åtgärden bidrar till globala mål för hållbar utveckling i Agenda 2030, framför allt mål 9 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur och 12 Hållbar konsumtion och produktion, 13 Bekämpa klimatförändringarna. Aktuella miljö kvalitetsmål är Begränsad klimatpåverkan, Giftfri miljö och God bebyggd miljö.

HABO KOMMUN

Box 212 • 566 24 Habo • 036-442 80 00 • info@habokommun.se • www.habokommun.se